

PROGRAMMERINGSRAAD LOGIUS

T.a.v. Programmeringsraad Logius

Contactpersonen
Matthijs Claessen
Portfoliomanager Logius
T: 06-2116 2459

Eveline O'Brien
Projectmanager GO
T: 06

notitie

BIJLAGEN
GO - Strategische Thema's

Datum
16 januari 2019

Kenmerk
GO/ST/PL

Bijlagen

- Verantwoording Strategische Thema's (verwijzing bronnen en citaten)
- Capabilities [nog onderhanden]
- Buiten scope

a. Verantwoording Strategische Thema's (verwijzing bronnen en citaten)

- Deze bijlage benoemt per thema de relatie met NL-DIGIbeter en de andere bronnen.
- Uitspraken en doelen die de grond zijn voor meerdere thema's kunnen meerdere malen opgenomen zijn.
- De tweede kolom (na de bladzijde nummers) bevat letterlijke citaten NL-DIGIbeter.
- De "+1-gemeente" betreft een concept van gemeenten en VNG dat principes en technische voorwaarden beschrijft vanuit een greenfield ontwerp voor gemeentelijke dienstverlening.

		Common Ground	+ 1-gemeente
Thema 1	Iedereen die zaken doet met de Nederlandse overheid kan in 2021 interactie van- en naar de overheid digitaal afhandelen.	Hanteert dit impliciet als uitgangspunt	Hanteert dit impliciet als uitgangspunt
	NL-DIGIbeter		
Blz 7	De Grondwet en de daaruit voortvloeiende publieke waarden zoals privacy, zelfbeschikking en gelijkheid zijn juist bij de voortschrijdende digitalisering essentieel om te borgen. Niet alleen wij constateren dit, ook de WRR, de Nationale Ombudsman en het Rathenau Instituut hebben hierover geadviseerd.		
Blz 30	Wanneer we zeggen dat we burgers en ondernemers centraal zetten, bedoelen we daarmee nadrukkelijk óók dat iedereen van onze diensten gebruik moet kunnen maken. De meeste mensen zijn geholpen met een digitale oplossing die altijd bereikbaar is. Voor mensen die nog niet kunnen of niet willen zijn er andere vormen van contact.		Plus1 stelt "Dienstverlening is digitaal waar het kan en persoonlijk waar gewenst"
Blz 31	Autonomie van burgers en ondernemers is ons uitgangspunt. Dat betekent dat we ervoor gaan zorgen dat mensen op één plek dingen kunnen regelen die aan hun persoon gekoppeld zijn. Denk daarbij aan het kunnen aanpassen van je persoonlijke gegevens, inzicht hebben in geregistreerde gegevens	CG stelt ook dat iedereen deze rechten uit moet kunnen oefenen. CG zegt niets over één plek.	Plus1 stelt: "Inwoners en ondernemers hebben regie en zeggenschap over

		Common Ground	+ 1-gemeente
	over jezelf, het toestemming kunnen geven voor gebruik van je persoonlijke gegevens, en het beheer van je digitale identiteit en je digitale inlogmiddelen.		hun eigen gegevens"
Blz 32	Sommige mensen hebben moeite om met digitalisering om te gaan. We willen als overheid dat iedereen mee kan blijven doen in onze samenleving. We noemen dit: 'digitale inclusie'. Via cursussen en ondersteuning (ook door andere partijen) gaan we mensen helpen die moeite hebben met digitalisering. Burgers en ondernemers krijgen meer mogelijkheden om anderen digitaal te machtigen, zodat die personen namens hen bepaalde zaken met de overheid kunnen regelen.		Plus1 streeft naar een klantgedreven dienstverlening en efficiënte bedrijfsvoering die optimaal gebruikmaken van digitale mogelijkheden en waar de menselijke maat leidend is.
Blz 32	Burgers en ondernemers krijgen het recht om aanvragen en andere officiële berichten die zij nu schriftelijk kunnen doen, óók digitaal aan de overheid te versturen. Dit regelen we via het wetsvoorstel modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer. Burgers en ondernemers krijgen tevens het recht op een digitale ontvangstbevestiging. Dit wetsontwerp zal eind 2018 klaar zijn voor behandeling door de Tweede Kamer.		
Blz 38	Iedereen heeft recht op toegang tot digitale informatie en dienstverlening, inclusief mensen met een handicap. Daarom investeren we in de toepassing van eisen die afkomstig zijn uit de Europese richtlijnen over (digitale) toegankelijkheid en die zijn omgezet in nationale regelgeving. We zorgen dat we ons aan die regels houden. Dat doen we door de toegankelijkheidsrichtlijnen wettelijk verplicht te stellen en daarop toezicht te houden.		
Blz 45	Om onze dienstverlening op de persoon te kunnen afstemmen, werken we aan een centraal punt waar burgers en ondernemers zelf regie kunnen voeren op interacties met de overheid, ook als je als Nederlander in het buitenland woont.		
Blz 46	We gaan MijnOverheid dusdanig verbeteren dat burgers en ondernemers hun persoonlijke gegevens kunnen inzien, (laten) corrigeren en naar wens ook kunnen (her)gebruiken. Via MijnOverheid regel je straks als burger of ondernemer digitale identiteitsmiddelen en machtigingen, ontvang je berichten van de overheid, bepaal je welke kanalen en apps je wilt gebruiken en kun je berichten beantwoorden. Dit vraagt ook om meer samenhang tussen Rijksoverheid.nl, Overheid.nl, Ondernemersplein.nl, MijnOverheid en MijnOverheid voor Ondernemers.		Plus1 zegt niks over mijnOverheid maar stelt wel: "Inwoners en ondernemers hebben regie en zeggenschap over hun eigen gegevens""
	Interactiestrategie uitgangspunt:		

		Common Ground	+ 1-gemeente
	De klant kan (met deze interactie) aan alle nodige verplichtingen voldoen en alle gewenste rechten uitoefenen.		
Banaan, blz. 8	<p>Burger en bedrijf centraal: Dat diensten worden gemodelleerd vanuit hergebruik en perspectief van burger, bedrijf maar ook intermediair en (private) dienstverlener. We beseffen dat die diensten onderdeel zijn van een groter dienstenpalet. En de benodigde dienstverlening breder kan zijn dan de overheid biedt.</p> <p>Burger en bedrijf centraal betekent ook de mogelijkheid te verschaffen om interactie van burger en bedrijf met de overheid te kunnen volgen en inzicht te verschaffen over gegevens(gebruik) van burger en bedrijf bij de overheid(*).</p> <p>In het verlengde hiervan is ook het regie kunnen nemen op verder gebruik van de eigen gegevens. Burger en bedrijf kunnen hun gegevens gecontroleerd en onder hun eigen condities verder ter beschikking stellen aan partijen waar zij dienstverlening van wensen.</p> <p>(NB: verder uitgewerkt op Banaan, blz 9)</p>		

		Common Ground	+ 1-gemeente
Thema 1.1	Iedereen die zaken doet met de Nederlandse overheid kan voorkeuren voor interactie met de overheid zelf sturen en worden via de door hen gekozen kanalen geattendeerd op relevante informatie, gewenste acties, kennisgevingen, berichten en status informatie.	Hanteert dit impliciet als uitgangspunt	Hanteert dit expliciet als uitgangspunt
	NL-DIGIbeter		
Blz 30	Wanneer we zeggen dat we burgers en ondernemers centraal zetten, bedoelen we daarmee nadrukkelijk óók dat iedereen van onze diensten gebruik moet kunnen maken. De meeste mensen zijn geholpen met een digitale oplossing die altijd bereikbaar is. Voor mensen die nog niet kunnen of niet willen zijn er andere vormen van contact.		Plus1 stelt "Dienstverlening is digitaal waar het kan en persoonlijk waar gewenst"
Blz 33	We gaan algemene kennisgevingen in elektronische publicatiebladen op één centraal punt verzamelen en toegankelijk maken. Ook gaan we zorgen voor een voorziening waarmee burgers met een account op MijnOverheid per e-mail geattendeerd worden op kennisgevingen die hun directe woonomgeving betreffen. Dit wetsontwerp geven we op korte termijn in consultatie.		Plus1 stelt "Eenvoud staat voorop. Als mensen vastlopen in de bureaucratie: maak het eenvoudiger. Dat geldt voor inwoners, ondernemers en medewerkers. Dus zowel voor dienstverlening als bedrijfsvoering" Plus1 zegt niets over "één centraal punt"

		Common Ground	+ 1-gemeente
Blz 46	We gaan MijnOverheid dusdanig verbeteren dat burgers en ondernemers hun persoonlijke gegevens kunnen inzien, (laten) corrigeren en naar wens ook kunnen (her)gebruiken. Via MijnOverheid regel je straks als burger of ondernemer digitale identiteitsmiddelen en machtigingen, ontvang je berichten van de overheid, bepaal je welke kanalen en apps je wilt gebruiken en kun je berichten beantwoorden. Dit vraagt ook om meer samenhang tussen Rijksoverheid.nl, Overheid.nl, Ondernemersplein.nl, MijnOverheid en MijnOverheid voor Ondernemers.	CG stelt ook dat iedereen deze rechten (regie op gegevens) uit moet kunnen oefenen. CG zegt niets over één plek en MO.nl	Plus1 stelt "Inwoners en ondernemers hebben regie en zeggenschap over hun eigen gegevens" Plus1 zegt niks over MO en MOvO
Blz 49	We gaan aandacht geven aan de kwaliteit van digitale formele correspondentie tussen burger en overheid zodat deze voor iedereen begrijpelijk is. De gebruiksvriendelijkheid vergroten we door het inzetten van technieken als chatbots. Daarom is het belangrijk dat er meer aandacht komt voor de begrijpelijkheid van (digitale) brieven van de overheid. Burgers en ondernemers hebben de keuze hoe ze digitaal bereikbaar willen zijn. In de uitwerking blijven we ruimte geven aan de eigenheid van overheidsorganisaties. Hierover maken we overheidsbrede afspraken.		Een uitgangspunt van Plus1 is dat mensen of organisaties vastlopen in de bureaucratie, en dat kan ook zijn het niet begrijpen van correspondentie dat deze dan eenvoudiger moet worden gemaakt. Dat geldt voor inwoners, ondernemers en medewerkers
Blz 49	Specifiek voor ondernemers lanceren we voor de zomer van 2019 de eerste versie van MijnOverheid voor Ondernemers. Hiermee kunnen ondernemers berichten uitwisselen met en gegevens inzien van verschillende overheden. Voor de zomer van 2019 is de Berichtenbox Bedrijven voor een eerste groep ondernemers geïntegreerd met MijnOverheid voor Ondernemers. De komende jaren zullen we MijnOverheid voor Ondernemers stap voor stap uitbreiden op basis van de belangrijkste behoeften en wensen van ondernemers.		
Blz 49	Omdat voor veel ondernemers de Kamer van Koophandel het eerste contactpunt is gaan we eveneens voor de zomer van 2019, het Ondernemersplein overzetten naar de website van de Kamer van Koophandel. Het voorlichtingsgedeelte op KvK.nl wordt dan het Ondernemersplein. Om het bereik te vergroten, komt de inhoud van het Ondernemersplein ook via de kanalen van andere overheidsorganisaties beschikbaar. Voor de zomer van 2019 hebben we dit bij minimaal 10 organisaties gedaan.		
	Interactiestrategie uitgangspunt: De interactie vindt plaats waar dat de klant het beste uitkomt De klant wordt maximaal werk uit handen genomen		

		Common Ground	+ 1-gemeente
Thema 1.2	Iedereen die zaken doet met de Nederlandse overheid voert zelf digitaal regie op de gegevens die de	Waar mogelijk laten we inwoners en	Inwoners en ondernemers

		Common Ground	+ 1-gemeente
	overheid heeft en gebruikt. Hun gegevens zijn door hen enkelvoudig in te zien, op te halen, aan derden te verstrekken, te wijzigen en te volgen in het gebruik.	ondernemers regie voeren op de gegevens die op hen betrekking hebben. Als verwerker van gegevens bepalen we als gemeenten hoe we gegevens opslaan en beschikbaar stellen voor andere partijen.	hebben regie en zeggenschap over hun eigen gegevens. Gegevens zijn beschikbaar en toegankelijk en worden ingezet om de dienstverlening en bedrijfsvoering continu te verbeteren.
	NL-DIGIbeter		
Blz 7	We gaan niet alleen het debat hierover organiseren, maar ook concreet aan de slag. Zo streven we naar meer autonomie van burgers en ondernemers. Dat betekent dat we ervoor gaan zorgen dat burgers en ondernemers op één plek dingen met overheden en instellingen kunnen regelen die aan hun persoon gekoppeld zijn. Denk daarbij aan de mogelijkheid om zelf persoonlijke gegevens aan te passen, het hebben van inzicht hebben in geregistreerde gegevens over jezelf, het toestemming kunnen geven voor gebruik van je persoonlijke gegevens, en het beheer van je digitale identiteit en je digitale inlogmiddelen.	Zie eerder	Zie eerder
Blz 21	In het programma Regie op gegevens zijn living labs ingericht om nieuwe dienstverleningsconcepten die 'regie hebben op je gegevens' in de praktijk te brengen.		
Blz 30	Dat doen we door het huidige portaal MijnOverheid om te vormen tot een plek waar de burger zelf regie op zijn of haar (persoons-)gegevens kan voeren. De verschijningsvorm van MijnOverheid zal daarvoor flink veranderen. MijnOverheid en MijnOverheid voor Ondernemers zijn ook de plekken waar burgers en ondernemers een onjuist gegeven kunnen (laten) corrigeren. De gevolgen van het gebruik van een onjuist gegeven moeten snel worden hersteld.	Zie eerder	Zie eerder
Blz 31	Autonomie van burgers en ondernemers is ons uitgangspunt. Dat betekent dat we ervoor gaan zorgen dat mensen op één plek dingen kunnen regelen die aan hun persoon gekoppeld zijn. Denk daarbij aan het kunnen aanpassen van je persoonlijke gegevens, inzicht hebben in geregistreerde gegevens over jezelf, het toestemming kunnen geven voor gebruik van je persoonlijke gegevens, en het beheer van je digitale identiteit en je digitale inlogmiddelen.	Zie eerder	Zie eerder
Blz 32	Om het vertrouwen in systemen te vergroten, hebben mensen het recht op inzicht wie, op welk moment en voor welk doel, hun gegevens inziet, gebruikt of aan anderen geeft. Dit recht is vastgelegd in de Algemene Verordening Gegevensbescherming. Dit vraagt veel		Zie eerder

		Common Ground	+ 1-gemeente
	van alle overheidsorganisaties en mogelijk leidt dit tot gezamenlijke acties.		
Blz 33	We maken een aantal basisafspraken voor veilige en betrouwbare uitwisseling van gegevens en de regie daarover van de desbetreffende burger of ondernemer. Hierbij kijken we onder andere naar de ontwikkelingen rondom de Payment Service Directive (PSD2) en Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG), waarmee mensen meer regie krijgen over data die hen betreft en het mogelijk wordt om deze in te zetten voor andere doeleinden.		
Blz 33	Om burgers en ondernemers eigen regie op gegevens te geven zijn er aanpassingen noodzakelijk in de gegevenshuishouding van de overheid, in het bijzonder in de basisregistraties. De juistheid van gegevens is van groot belang en vraagt om actieve sturing.		
Blz 33	We vormen het huidige MijnOverheid om naar een plek waar de burger de regie op zijn (persoons-)gegevens kan voeren.		
Blz 33	Op of via MijnOverheid en MijnOverheid voor Ondernemers kunnen burgers en ondernemers een onjuist gegeven (laten) corrigeren. De gevolgen van het gebruik van een onjuist gegeven gaan we snel herstellen.		
Blz 45	Om het centrale punt mogelijk te maken moeten overheidsorganisaties wel meer gegevens met elkaar gaan uitwisselen. Overheidsorganisaties gaan hiervoor meer samenwerken en zorgen dat hun systemen en architecturen daartoe geschikt worden gemaakt (zoals via het initiatief van Common Ground nu bij gemeenten gebeurt). Voor burgers wordt het dan minder belangrijk met welke overheidsorganisatie zij contact hebben; belangrijker is dan dat ze goed geholpen worden.	Verwijzing naar Common Ground als afsprakenstelsel voor gegevensdeling	De overheid werkt transparant en open, ook in haar samenwerking met burgers, andere overheden en maatschappelijke partners.
Blz 45	Wanneer overheidsorganisaties meer gegevens gaan uitwisselen, moeten we rekening houden met informatieveiligheid, privacy en andere rechten. Voor het uitwisselen van persoonsgegevens is een wettelijke basis nodig. In aanvulling op de bestaande wetten werken we aan een nieuwe wettelijke basis voor de uitwisseling van gegevens tussen samenwerkende overheden. Burgers moeten organisaties immers kunnen vertrouwen.		Er is een generieke digitale infrastructuur waarmee gemeenten veilig kunnen werken en samenwerken.
Blz 46	We gaan MijnOverheid dusdanig verbeteren dat burgers en ondernemers hun persoonlijke gegevens kunnen inzien, (laten) corrigeren en naar wens ook kunnen (her)gebruiken. Via MijnOverheid regel je straks als burger of ondernemer digitale identiteitsmiddelen en machtigingen, ontvang je berichten van de overheid, bepaal je welke kanalen en apps je wilt gebruiken en kun je berichten	Zie eerder	

		Common Ground	+ 1-gemeente
	beantwoorden. Dit vraagt ook om meer samenhang tussen Rijksoverheid.nl, Overheid.nl, Ondernemersplein.nl, MijnOverheid en MijnOverheid voor Ondernemers.		
Blz 50	Informatie en dienstverlening voor burgers en ondernemers moet toegankelijk, veilig en betrouwbaar zijn. Daarover gaan we duidelijke afspraken maken. Daarnaast vraagt integrale dienstverlening om het delen van informatie en samenwerking tussen overheden onderling, met sectoren en met private partijen (bijvoorbeeld op het gebied van veiligheid, sociale zekerheid, onderwijs en zorg). Ook hiervoor zijn afspraken nodig. Onderdeel hiervan is een aantal basisafspraken voor het kunnen voeren van regie op de eigen gegevens door burgers en ondernemers. Daarnaast komt er een speciale standaardisatieagenda waarin ook aandacht is voor toezicht en handhaving.		Plus1 stelt: "De gemeente is van de samenleving, staat in de samenleving en werkt met de samenleving. Niet organisatorische grenzen en belangen of regels en procedures, maar wat inwoners, ondernemers en de samenleving als geheel nodig hebben zijn leidend."
Gegevens-landschap	Instemming van betrokkenen: Gegevens worden alleen (her)gebruikt bij instemming van betrokkenen. Deze instemming kan ook via de wet geregeld zijn. Hiermee wordt vooral de transparantie van het gegevensgebruik van de overheid bevorderd. Dit vraagt om zowel juridische borging, organisatorische aanpassingen als (ingrepen in) technische voorzieningen.		
Gegevens-landschap	Doelbinding op gebruik: Doelbinding moet gaan aansluiten bij het beoogde gebruik van de gegevens en niet op de (initiële) inwinning of oorspronkelijk doel. Een doelbinding-nieuwe-stijl legt een fundament onder de kwaliteit en transparantie van het gegevenslandschap. Dat betekent onder andere dat zulke doelbinding niet alleen een (algemene) borging in wetgeving moet kennen, maar vooral dat de specifieke inrichting, ontwerp en beheer van onderdelen van het gegevenslandschap ervan doortrokken moeten gaan zijn.		

		Common Ground	+ 1 gemeente
Thema 1.3	1.3. Iedereen die zaken doet met de Nederlandse overheid wordt alleen geconfronteerd met noodzakelijke interactie, wordt een integraal handelingsperspectief geboden met de totale klantreis als uitgangspunt en wordt daarbij geholpen om een optimaal resultaat te bereiken.	Dit is meer het domein van de Plus 1 gemeente dan van Common Ground.	+1 stelt dat organisatiegrenzen niet leidend mogen zijn maar wat de samenleving nodig heeft. Dat komt

		Common Ground	+1 gemeente
	<p><i>ADO zegt</i> Burgers worden vanuit MijnOverheid begeleid bij de klantreizen: 'ik heb schulden', 'ik ga verhuizen', 'ik wil een huis huren', 'ik wil een huis kopen', 'ik heb langdurige zorg nodig', 'I am new to Holland', 'ik krijg een pleegkind' en 'ik adopteer een kind'.</p> <p>Organisaties worden vanuit MijnOverheid voor Ondernemers begeleid bij de klantreizen: 'ik wil duurzame energie' en 'ik doe een aanbesteding bij de overheid'.</p>		<p>overeen met 'integraal'. Het 'handelingsperspectief' zie ik in +1 niet terug, maar +1 spreekt het ook niet tegen.</p> <p>De +1-gemeente gaat er vanuit dat bij de inrichting van de dienstverlening en bedrijfsvoering het primair gaat het om effectiviteit en het als organisatie doen wat daadwerkelijk nodig is voor de samenwerking. Dus bij dragen aan een gezonde en veilige leefomgeving, faciliteren van ondernemers zodanig dat de arbeidsmarkt wordt versterkt en ondersteunen van inwoners zodat die zelf hun weg kunnen vinden in werk en leven</p> <p>Leidende principes van de +1-gemeente op dit punt:</p> <p>De gemeente is van de samenleving, staat in de samenleving en werkt met de samenleving. Niet organisatorische grenzen en belangen of regels en procedures, maar wat inwoners, ondernemers en de samenleving als geheel nodig hebben zijn leidend Elk vraagstuk heeft zijn eigen schaal. De inwoner en ondernemer bepalen de schaal waarop wordt geacteerd. Van landelijk tot persoonlijk.</p>

		Common Ground	+ 1 gemeente
			Eenvoud staat voorop. Als mensen vastlopen in de bureaucratie: maak het eenvoudiger. Dat geldt voor inwoners, ondernemers en medewerkers. Dus zowel voor dienstverlening als bedrijfsvoering.
	NL-DIGIbeter		
Blz 7	We gaan niet alleen het debat hierover organiseren, maar ook concreet aan de slag. Zo streven we naar meer autonomie van burgers en ondernemers. Dat betekent dat we ervoor gaan zorgen dat burgers en ondernemers op één plek dingen met overheden en instellingen kunnen regelen die aan hun persoon gekoppeld zijn. Denk daarbij aan de mogelijkheid om zelf persoonlijke gegevens aan te passen, het hebben van inzicht hebben in geregistreerde gegevens over jezelf, het toestemming kunnen geven voor gebruik van je persoonlijke gegevens, en het beheer van je digitale identiteit en je digitale inlogmiddelen.		Plus1 gaat er vanuit dat inwoners en ondernemers hebben regie en zeggenschap over hun eigen gegevens. Randvoorwaardelijk daarbij is dat inwoners en ondernemers een digitale identiteit krijgen, die ze voor alle dienstverlening kunnen gebruiken. Deze regelt identificatie, authenticatie en veilige toegang tot data.
Blz 31	Autonomie van burgers en ondernemers is ons uitgangspunt. Dat betekent dat we ervoor gaan zorgen dat mensen <i>op één plek dingen kunnen regelen</i> die aan hun persoon gekoppeld zijn. Denk daarbij aan het kunnen aanpassen van je persoonlijke gegevens, inzicht hebben in geregistreerde gegevens over jezelf, het toestemming kunnen geven voor gebruik van je persoonlijke gegevens, en het beheer van je digitale identiteit en je digitale inlogmiddelen.		Zie eerder
Blz 44	Dankzij digitalisering kunnen we dienstverlening vanuit de leefwereld van burgers en ondernemers gebruiksvriendelijker, persoonlijker en proactief maken. Bijvoorbeeld bij een huwelijk, geboorte, de start van een bedrijf of een andere levensgebeurtenis. In zo'n situatie krijg je vaak te maken met veel verschillende dienstverleners, over de grenzen van publiek en privaat heen.		
Blz 45	We willen als overheid deze diensten meer als één pakket aanbieden, op het moment dat iemand ermee te maken krijgt. Daarbij hebben we oog voor de beleving van deze dienstverlening door de burger en ondernemer. Daarom zorgen		Uitgangspunt van de +1-gemeente is dat het bij de inrichting van de dienstverlening en bedrijfsvoering gaat om effectiviteit.

		Common Ground	+ 1 gemeente
	we ervoor dat dienstverlening die door de verschillende samenwerkende overheidsorganisaties in één herkenbare stijl wordt aangeboden. We noemen dit 'integrale dienstverlening'.		
Blz 45	Om onze dienstverlening op de persoon te kunnen afstemmen, werken we aan een centraal punt waar burgers en ondernemers zelf regie kunnen voeren op interacties met de overheid, ook als je als Nederlander in het buitenland woont.		
Blz 45	Om het centrale punt mogelijk te maken moeten overheidsorganisaties wel meer gegevens met elkaar gaan uitwisselen. Overheidsorganisaties gaan hiervoor meer samenwerken en zorgen dat hun systemen en architecturen daartoe geschikt worden gemaakt (zoals via het initiatief van Common Ground nu bij gemeenten gebeurt). Voor burgers wordt het dan minder belangrijk met welke overheidsorganisatie zij contact hebben; belangrijker is dan dat ze goed geholpen worden.	ADO bevat hier een verwijzing naar Common Ground als afsprakenstelsel voor gegevensdeling	
Blz 46	Binnen deze kabinetsperiode zullen we met het ministerie van Algemene Zaken, de Kamer van Koophandel en alle betrokken overheden werken aan het harmoniseren van de dienstverlening rond levensgebeurtenissen. Hierbij maken we gebruik van de methode 'klantreizen'.		
Blz 46	Om te bepalen welke levensgebeurtenissen we als eerste oppakken, gebruiken we drie criteria: komt een levensgebeurtenis vaak voor?; zijn daarbij meerdere uitvoeringsorganisaties betrokken?; en is er een duidelijke maatschappelijke behoefte? Voor de zomer van 2019 werken we een aantal checklists van levensgebeurtenissen die aan deze criteria voldoen nader uit, zoals: 'ik heb schulden', 'ik ga verhuizen', 'ik wil een huis huren', 'ik wil een huis kopen', 'ik heb langdurige zorg nodig', 'I am new to Holland', 'ik krijg een pleegkind' en 'ik adopteer een kind'. Voor bedrijven zijn dat: 'ik wil duurzame energie' en 'ik doe een aanbesteding bij de overheid'. Informatie-uitwisseling in de ketens of netwerken is hiervoor noodzakelijk.		
Interactie Strategie 3	De consequenties van een klantactie worden duidelijk gedeeld.		
Interactie Strategie 5	De klant komt via verschillende interactiekanalen tot hetzelfde resultaat.		
Interactie Strategie 6	De klant wordt geholpen om tot een optimaal resultaat te komen.		
Interactie Strategie 8	Klanten die uit het proces vallen worden opgevangen.		
Banaan blz. 11	Samenwerkende uitvoerende overheid: Het leveren van diensten in logische samenhang, gepersonaliseerd, en zo eenvoudig mogelijk.		

		Common Ground	+ 1 gemeente
	<p>De overheid hergebruikt primair de bestaande dienstverlening en werkt op basis van input en feedback van klanten (burgers, bedrijven maar ook via tussenpersonen zoals private dienstverleners) om haar dienstverlening te verbeteren. Daarbij maken de overheden gebruik van elkaars diensten en ontwikkelen zij nieuwe diensten vanuit een gezamenlijk perspectief (federatief model). De overheid ontsluit haar diensten waardoor derden integrale diensten aan burger en bedrijf kunnen leveren. Dit gaat verder dan bijvoorbeeld de intermediair voor belastingdienst. Hiermee maakt de overheid het mogelijk dat bijvoorbeeld burgerinitiatieven met minder rompslomp en effectiever gerealiseerd kunnen worden.</p>		

		Common Ground	+ 1-gemeente
Thema 2	Iedereen die zaken doet met de Nederlandse overheid kan zich in 2021 digitaal identificeren en digitaal laten vertegenwoordigen voor de interactie van- en naar de overheid.	Common Ground bevat geen expliciete uitspraken over identificatie / authenticatie van personen (wel van authenticatie van organisaties die gegevens afnemen)	Door de +1-gemeente wordt als randvoorwaarde gesteld dat inwoners en ondernemers een digitale identiteit krijgen, die ze voor alle dienstverlening kunnen gebruiken. Deze regelt identificatie, authenticatie en veilige toegang tot data. Dankzij deze digitale identiteit krijgen zij zeggenschap over gebruik en toepassing van hun eigen gegevens.
	NL-DIGIbeter		
Blz 10	Veel voorzieningen vergen een moderniseringsslag, zeker met het oog op de versterking van de autonomie van burgers en ondernemers. De voorzieningen voor de digitale identiteit en het digitaal machtigen zijn daarbij cruciaal.		
Blz 30	In de digitale samenleving groeit ook de rol van digitale identiteitstoepassingen. We gaan daarom onderzoek doen naar de mogelijkheden van blockchain en		

		Common Ground	+ 1-gemeente
	biometrie. Dit heeft ook een Europese component.		
Blz 31	<i>Autonomie</i> van burgers en ondernemers is ons uitgangspunt. Dat betekent dat we ervoor gaan zorgen dat mensen op één plek dingen kunnen regelen die aan hun persoon gekoppeld zijn. Denk daarbij aan het kunnen aanpassen van je persoonlijke gegevens, inzicht hebben in geregistreerde gegevens over jezelf, het toestemming kunnen geven voor gebruik van je persoonlijke gegevens, en <i>het beheer van je digitale identiteit en je digitale inlogmiddelen</i> .		
Blz 32	Sommige mensen hebben moeite om met digitalisering om te gaan. We willen als overheid dat iedereen mee kan blijven doen in onze samenleving. We noemen dit: 'digitale inclusie'. Via cursussen en ondersteuning (ook door andere partijen) gaan we mensen helpen die moeite hebben met digitalisering. Burgers en ondernemers krijgen <i>meer mogelijkheden om anderen digitaal te machtigen</i> , zodat die personen namens hen bepaalde zaken met de overheid kunnen regelen.		
Blz 41	We willen dat het Nederlandse identiteitsstelsel zeer betrouwbaar en praktisch is en niet fraudegevoelig. We werken aan innovatieve oplossingen die dit waarborgen.		
Blz 41	De komende jaren verbeteren we DigiD. Onze strategie is om de groep rechthebbenden op DigiD te verbreden en ervoor te zorgen dat meer mensen DigiD op het betrouwbaarheidsniveau 'substantieel' gaan gebruiken. Ook zullen we DigiD op betrouwbaarheidsniveau 'hoog' aanbieden. Daarnaast laten we een of meer private eID-middelen toe en maken we het mogelijk dat ook eID-middelen uit andere EU-lidstaten in Nederland gebruikt kunnen worden. Dit betekent dat er dan naast DigiD ook alternatieve inlogmiddelen zijn.		
Blz 42	Om de autonomie te versterken zorgen we ervoor dat er een betrouwbare en praktische vorm van digitaal machtigen komt. Dit maakt het mogelijk om namens een ander persoon of bedrijf digitaal zaken te doen. We stellen hiervoor een plan van aanpak op. Daarin geven we ook aan welke machtigingsfunctionaliteiten wanneer beschikbaar zijn. Dit staat voor 2019 in de planning.		
Blz 45	Om onze dienstverlening op de persoon te kunnen afstemmen, werken we aan een centraal punt waar burgers en ondernemers zelf regie kunnen voeren op interacties met de overheid, ook als je als Nederlander in het buitenland woont.		
Blz 46	We gaan MijnOverheid dusdanig verbeteren dat burgers en ondernemers hun persoonlijke gegevens kunnen inzien, (laten) corrigeren en naar wens ook kunnen (her)gebruiken. Via MijnOverheid regel je straks als burger of ondernemer <i>digitale identiteitsmiddelen en machtigingen</i> , ontvang je berichten van de overheid, bepaal je welke kanalen en apps je wilt gebruiken en kun		

		Common Ground	+ 1-gemeente
	je berichten beantwoorden. Dit vraagt ook om meer samenhang tussen Rijksoverheid.nl, Overheid.nl, Ondernemersplein.nl, MijnOverheid en MijnOverheid voor Ondernemers.		
	Interactiestrategie uitgangspunt: 7. De klant kan de interactie op verantwoorde wijze door een ander laten doen		

		Common Ground	+ 1-gemeente
Thema 3.1	Iedereen die in de EU zaken doet met: 3.1. publieke dienstverleners en in het bezit is van een erkend (Nederlands) authenticatie middel kan zich daarmee bij die interactie digitaal identificeren.	Common Ground zegt hier niks over	Plus1 zegt hier niks over
	NL-DIGIbeter		
Blz 41	Om bedrijven te ondersteunen bij zakendoen over de grens gaan we de wederzijdse erkenning van elektronische identificatie regelen (eIDAS verordening 2014/910). Ook gaan we ervoor zorgen dat burgers en bedrijven DigiD en eHerkenning kunnen gebruiken als zij binnen de Europese Unie een dienst afnemen van publieke dienstverlener.		

		Common Ground	+ 1-gemeente
Thema 3.2	Iedereen die in de EU zaken doet met: 3.2. de Nederlandse overheid kan eenmalig gegevens aanleveren voor veelgebruikte diensten.	Common Ground zegt hier niks over	Plus1 zegt hier niks over
	NL-DIGIbeter		
Blz 50	Er komt een Europees portaal waarop alle veelgebruikte diensten binnen de Europese Unie kunnen worden gevonden: de Single Digital Gateway . Een aantal van deze diensten moet volledig digitaal beschikbaar worden gesteld voor grensoverschrijdend verkeer binnen de EU. Daarbij krijgen burgers en bedrijven voor deze diensten het recht om eenmalig gegevens aan te leveren binnen de EU. De afspraken hierover leggen we vast in een Europese verordening. In 2019 leveren we een impactanalyse op over de beoogde invoering in Nederland.		

		Common Ground	+ 1-gemeente
Thema 4	4. De overheid functioneert -binnen en buiten de overheid- in een netwerk van dienstverleners en bemiddelaars, en gebruikt afspraken en standaarden om binnen dat netwerk integrale dienstverlening te faciliteren.		
	NL-DIGIbeter		
Blz 7	We gaan niet alleen het debat hierover organiseren, maar ook concreet aan de slag. Zo streven we naar meer autonomie van burgers en ondernemers. Dat betekent dat we ervoor gaan zorgen dat burgers en ondernemers op één plek dingen met overheden en instellingen kunnen regelen die aan hun persoon		

		Common Ground	+ 1-gemeente
	gekoppeld zijn. Denk daarbij aan de mogelijkheid om zelf persoonlijke gegevens aan te passen, het hebben van inzicht hebben in geregistreerde gegevens over jezelf, het toestemming kunnen geven voor gebruik van je persoonlijke gegevens, en het beheer van je digitale identiteit en je digitale inlogmiddelen.		
Blz 15	De mogelijkheden voor innovatie nemen toe als de overheid standaarden verplicht stelt en open data zoveel mogelijk gebruikt. We bekijken of dit ook voor opensource software van toepassing kan zijn. Daarmee stellen we zowel de publieke als de private sector beter in staat te innoveren. In hoofdstuk vier en vijf geven we aan hoe we dit gaan doen.		
Blz 21	In het programma Regie op gegevens zijn living labs ingericht om nieuwe dienstverleningsconcepten die 'regie hebben op je gegevens' in de praktijk te brengen.		
Blz 28	Over het gebruik van gegevens en data maken we regels en afspraken. Zo werken we samen met de Smart Cities (steden die al volop gebruikmaken van nieuwe technieken) om spelregels op te stellen (code goed digitaal bestuur).		
Blz 32	We willen dat overheidsinformatie en software zoveel mogelijk voor iedereen beschikbaar en toegankelijk is. Open data geeft ook andere partijen dan de overheid de mogelijkheid om hierop diensten te ontwikkelen. Open source software verhoogt de transparantie over hoe de systemen van de overheid werken en voorkomt dat we gebonden zijn aan één of enkele leveranciers.		
Blz 33	We maken een aantal basisafspraken voor veilige en betrouwbare uitwisseling van gegevens en de regie daarover van de desbetreffende burger of ondernemer. Hierbij kijken we onder andere naar de ontwikkelingen rondom de Payment Service Directive (PSD2) en Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG), waarmee mensen meer regie krijgen over data die hen betreft en het mogelijk wordt om deze in te zetten voor andere doeleinden.		
Blz 38	We zetten in op een overheidsbrede aanpak om ervoor te zorgen dat wat mensen verwachten in hun contact met de overheid – gemak, vertrouwen en een persoonlijke benadering – centraal staat. Daartoe werken we aan gemeenschappelijke uitgangspunten en afspraken: de interactiestrategie.		
Blz 42	We streven ernaar gegevensverzamelingen van de overheid zoveel mogelijk als open data ter beschikking te stellen aan de samenleving zodat deze gegevens op meerdere plaatsen gebruikt kunnen worden. Om dat te bereiken gaan we het centraal open data portaal (data.overheid.nl) verder verbeteren en toegankelijker maken.		
Blz 42	Open geodata hebben – vanwege hun brede toepassingsmogelijkheden – hun grote waarde voor de samenleving al volop bewezen. Daarom willen we de geobasisregistraties verder ontwikkelen en de wijze van beschikbaarstelling nog beter op de verschillende typen gebruikers afstemmen.		
Blz 45	We willen als overheid deze diensten meer als één pakket aanbieden, op het moment dat iemand ermee te		

		Common Ground	+ 1-gemeente
	<p>maken krijgt. Daarbij hebben we oog voor de beleving van deze dienstverlening door de burger en ondernemer. Daarom zorgen we ervoor dat dienstverlening die door de verschillende samenwerkende overheidsorganisaties in één herkenbare stijl wordt aangeboden. We noemen dit 'integrale dienstverlening'.</p>		
Blz 45	<p>Wanneer overheidsorganisaties meer gegevens gaan uitwisselen, moeten we rekening houden met informatieveiligheid, privacy en andere rechten. Voor het uitwisselen van persoonsgegevens is een wettelijke basis nodig. In aanvulling op de bestaande wetten werken we aan een nieuwe wettelijke basis voor de uitwisseling van gegevens tussen samenwerkende overheden. Burgers moeten organisaties immers kunnen vertrouwen.</p>		
Blz 46	<p>Om te bepalen welke levensgebeurtenissen we als eerste oppakken, gebruiken we drie criteria: komt een levensgebeurtenis vaak voor?; zijn daarbij meerdere uitvoeringsorganisaties betrokken?; en is er een duidelijke maatschappelijke behoefte? Voor de zomer van 2019 werken we een aantal checklists van levensgebeurtenissen die aan deze criteria voldoen nader uit, zoals: 'ik heb schulden', 'ik ga verhuizen', 'ik wil een huis huren', 'ik wil een huis kopen', 'ik heb langdurige zorg nodig', 'I am new to Holland', 'ik krijg een pleegkind' en 'ik adopteer een kind'. Voor bedrijven zijn dat: 'ik wil duurzame energie' en 'ik doe een aanbesteding bij de overheid'. Informatie-uitwisseling in de ketens of netwerken is hiervoor noodzakelijk.</p>		
Blz 50	<p>Informatie en dienstverlening voor burgers en ondernemers moet toegankelijk, veilig en betrouwbaar zijn. Daarover gaan we duidelijke afspraken maken. Daarnaast vraagt integrale dienstverlening om het delen van informatie en samenwerking tussen overheden onderling, met sectoren en met private partijen (bijvoorbeeld op het gebied van veiligheid, sociale zekerheid, onderwijs en zorg). Ook hiervoor zijn afspraken nodig. Onderdeel hiervan is een aantal basisafspraken voor het kunnen voeren van regie op de eigen gegevens door burgers en ondernemers. Daarnaast komt er een speciale standaardisatieagenda waarin ook aandacht is voor toezicht en handhaving.</p>		

b. BIJLAGE: Capabilities [Nog onderhanden]

			Common Ground
Enabler A	We werken aan - en delen kennis over- het proactief en reactief beveiligen van onze diensten en gegevens tegen misbruik en uitval.	Capability	Beveiliging en privacy op orde
Blz 10	We hebben een breed pakket aan bestaande voorzieningen die veilig en betrouwbaar moeten zijn, zoals DigiD en MijnOverheid.	Veilig Betrouwbaar Infrastructuur moet veilig en betrouwbaar zijn. Daarvoor moet een baseline vastgesteld zijn. De BIO is de baseline	
Blz 10	In het wetsvoorstel Digitale Overheid wordt de wettelijke basis gelegd voor de gehele basisinfrastructuur (GDI). Onderdeel hiervan zijn regels over informatieveiligheid en privacy. Het wetsvoorstel biedt daarmee de grondslag om overheidsinstanties te verplichten open standaarden te gebruiken. Ook toezicht en handhaving krijgt hiermee een wettelijke basis. Hiermee geven we invulling aan de één-overheids-gedachte, in het belang van de burger en ondernemer.	Grondslag voor basisinfrastructuur Overheidsbrede juridische grondslag voor het beschikbaar stellen en gebruiken van voorzieningen van de basisinfrastructuur.	
Blz 10	De modernisering van de basisinfrastructuur doen we in kleine, logische en beheerste stappen. Jaarlijks stellen we daarvoor een plan op. Continuïteit van dienstverlening staat daarbij voorop. Bij nieuwe eisen gaan we eerst een uitvoeringstoets doen. Tegelijkertijd innoveren we door nieuwe toepassingen uit te proberen.	Wendbaar EN betrouwbaar De uitdaging is tegelijkertijd wendbaar en betrouwbaar te zijn. Daarom splitsen. Dus twee aparte capabilities Wendbaar Betrouwbaar Zie lijstje van ADR	CG betreft met name wendbaarheid (scheiding van proces en gegevens, APIs e.d.)
Blz 51	1 - We investeren in het verhogen van de informatieveiligheid van de dienstverlening van de overheid. Daarbij gaat het óók om de manier waarop ambtenaren met persoonlijke gegevens omgaan. 2 - We willen als overheid	Bewustwording (is geen capability van de basisinfrastructuur maar van de gebruikers ervan) N.B.: er zullen meer 'eisen' aan de gebruikers van de BI zijn. 1a – Traceerbaar	CG verwerkingsregister conform AVG, logging doelbindingsclaim, authenticatie op organisatieniveau Zowel tbv traceerbaarheid als controleer- en auditeerbaarheid

		Common Ground
<p>absoluut voorkomen dat persoonlijke gegevens op straat komen te liggen. Ook de systemen en processen moeten goed beveiligd zijn. Overheidsorganisaties zijn zelf verantwoordelijk voor hun informatiebeveiliging.</p> <p>3 - De overheidsbrede samenwerking richt zich op het uniformeren en standaardiseren daar waar dat kan en nodig is.</p> <p>4 - We bouwen systemen zo dat ze altijd voldoen aan de eisen van informatieveiligheid bij de overheid. We bekijken wat dit betekent voor wetgeving en toezicht. De Tweede Kamer informeren we in het najaar 2018 over de nadere uitwerking van de versterking van de informatieveiligheid bij de overheid.</p>	<p>1b – Controleerbaar voor de burger en Auditeerbaar voor onszelf</p> <p>Doelbinding, logging, meta-data, kunnen verantwoord en ingrijpen</p> <p>Register van verwerkingen Vastleggen doelbinding (wettelijke taak en organisatie)</p> <p>Dit alles op uniforme, gestandaardiseerde wijze (voor zover nodig)</p> <p>2a – Faciliteert privacy 2b – Faciliteert beveiliging</p> <p>3 en 4 leiden niet tot capabilities</p>	

Hieronder capabilities uit Common Ground die bij de Enabler hierboven horen

VERTROUWD – Beveiliging en privacy op orde

In een steeds meer informatiedreven samenleving zijn we als gemeente verplicht om ons maximaal in te spannen om beveiliging en privacy te garanderen. We nemen maatregelen om risico's te minimaliseren, te voldoen aan wettelijke voorschriften en om naar betrokkenen te verantwoorden wat we doen. Men moet er van uit kunnen gaan dat gegevens bij ons veilig zijn en privacy wordt gerespecteerd. We zijn ons bewust dat informatieveiligheid en privacy continu aandacht en passende maatregelen vereisen.

Implicaties:

1. Informatiebeveiliging en privacy worden integraal meegenomen bij het ontwerp en de inrichting van applicaties en infrastructuur ('privacy en security by design').
2. Als verwerker van gegevens nemen we maatregelen om risico's te beperken zoals het minimaliseren, scheiden, abstraheren of verbergen van gegevens.
3. Als verwerker van informatie laten we zien zorgvuldig om te gaan met gegevens door maatregelen zoals het informeren van betrokkenen en het transparant zijn over plaatsgevonden gegevensgebruik en verantwoording daarvan.
4. Private of openbare netwerken die worden gebruikt voor gegevensuitwisseling worden, passend bij het vereiste betrouwbaarheidsniveau van diensten, afdoende beveiligd, gemonitord en geanalyseerd.
5. Als gegevenshouder bewaken we de toegang tot gegevens en maken afspraken met afnemers van gegevens over gebruik daarvan. Bij afwijking van de afspraken nemen we passende maatregelen.
6. Afnemers van gegevens zijn zelf verantwoordelijk voor behoorlijk gegevensgebruik.
7. Bij uitwisseling van gegevens vindt authenticatie plaats op het niveau van de identiteit van de afnemende organisatie ('gedelegeerde autorisatie'); het is de verantwoordelijkheid van

de afnemende organisatie om daar waar nodig gebruikers te authenticeren en te autoriseren.

8. Een afnemende organisatie is verplicht een verwerkingenregister conform de AVG met gestandaardiseerde doelbindingsclaims te gebruiken.
9. Ieder verzoek om gegevens wordt voorzien van een 'doelbindingsclaim' die wordt vastgelegd om mede aan de hand hiervan te kunnen vaststellen of een plaatsgevonden verwerking rechtmatig was.
10. Iedere gegevensuitwisseling wordt gelogd met als doel om een sluitende audit trail van informatietransacties te vormen.
11. De integriteit van logbestanden wordt bewaakt; bestanden zijn duurzaam toegankelijk en geschikt voor audits en inzage door burgers.
12. We hanteren een informatiebeveiligingsbeleid dat is gebaseerd op de voor gemeenten van toepassing zijnde strategische en tactische baseline informatiebeveiliging.
13. Informatiebeveiligingsmaatregelen zijn gebaseerd op het informatiebeveiligingsbeleid, de BIV-classificatie van de betrokken onderdelen en een risico-analyse vanuit procesperspectief.

HERBRUIK – Realtime gegevens uit de bron

(Heeft zowel met betrouwbaarheid en wendbaarheid als beveiliging en privacy te maken. Beantwoord ook deels aan Enabler B 'integriteit, kwaliteit en consequente toepassing van data en algoritmen inclusief adequaat toezicht daar op')

Binnen de Nederlandse overheid willen we gegevens uit dezelfde bron in meerdere processen gebruiken ('eenmalige inwinning en vastlegging, meervoudig gebruik'). Net zoals bij de landelijke basisregistraties willen we dit ook bij andere gestandaardiseerde bronbestanden doen. We kopiëren gegevens niet naar lokale databestanden, maar bevragen gegevens realtime bij de bron wanneer ze nodig zijn. Een randvoorwaarde daarbij is dat voldoende maatregelen zijn getroffen om uitwisseling veilig te laten verlopen en verantwoording achteraf mogelijk is.

Implicaties:

1. T.a.v. bronregistraties¹:
  - a. Bij bronregistraties standaardiseert de bronhouder in overleg met stakeholders de semantiek, syntax en samenhang van gegevens.
  - b. Voor gemeentelijke gegevens vindt deze standaardisatie plaats onder regie van gemeenten; modellen voldoen aan het Metamodel Informatiemodellen Gemeenten.
  - c. Iedere gegevensverzameling heeft een eigenaar die verantwoordelijk is voor beschikbaarheid, integriteit, vertrouwelijkheid, volledigheid en kwaliteit.
  - d. Bronregistraties worden beschreven m.b.v. een standaard informatiemodel.
  - e. Bronregistraties en daarvan afgeleide diensten ondersteunen formele en materiële historie.
  - f. Bij gegevensuitwisseling bestaan afspraken tussen bronhouder en gebruiker over bijv. doel en gebruikstermijn.
  - g. Vermeende onjuistheden in gegevens worden teruggemeld aan de desbetreffende bronhouder.
  - h. Gegevensbronnen maken hergebruik van basisgegevens.
2. T.a.v. uitwisseling:
  - a. Gegevens kennen één authentieke bron.
  - b. Gegevens worden niet gerepliceerd maar realtime opgehaald.

---

¹ De bronregistratie is de plaats waar het gegeven of document voor het eerst wordt vastgelegd (bron: NORA). Deze zijn verplicht om te gebruiken door partijen bij de uitvoering van taken. Voorbeelden zijn de basisregistraties en gemeentelijke kernregistraties.

- c. Gegevensuitwisselingen zijn uniek identificeerbaar, worden gelogd en voorzien van relevante contextinformatie en metadata; dit alles binnen wettelijke kaders en mogelijke afwijking in bijzondere gevallen (bijv. bij criminaliteitsbestrijding, terrorisme, ondermijning).
- 3. T.a.v. beschikbaarstelling:
  - a. Gegevensleveringen worden 'smal' gehouden en zijn toegespitst op levering van gegevens voor een specifiek doel.
  - b. Diensten worden, afhankelijk van de aard van de dienst, ontsloten via afdoende beveiligde private of openbare netwerken.
  - c. Gegevens, en eventueel daarbij behorende bedrijfsregels, worden beschikbaar gesteld via API's die:
    - i. REST/JSON en, indien nodig SOAP/XML-interfaces kennen.
    - ii. worden beschreven via het Open API Specification protocol.
    - iii. vindbaar zijn in een centrale catalogus
    - iv. worden aangeboden via integratievoorzieningen die o.a. (delen van) de benodigde authenticatie en autorisatie verzorgen.
  - d. Gegevensdiensten zijn atomair, consistent, isoleerbaar en duurzaam.
  - e. Informatiediensten verstrekken gegevens proportioneel en subsidiair.
- 4. T.a.v. interactie:
  - a. Interactie kan tijd, plaats en apparaat-onafhankelijk plaatsvinden.
  - b. Interactie-applicaties:
    - i. werken realtime met gegevens uit de bron.
    - ii. gebruiken gestandaardiseerde API's voor toegang tot brongegevens.
    - iii. slaan zelf geen brongegevens op.
  - c. De manier waarop gegevens worden geleverd past bij de gevoeligheid van betrokken gegevens (bijv. vertrouwelijke gegevens alleen via veilige kanalen, belangrijke gegevens alleen met gegarandeerde aflevering).
  - d. Apps voor mobiel gebruik zijn veilig, klantgericht en (digi)toegankelijk.

OPEN – Open tenzij

(Heeft zowel betrekking op de Enabler hierboven als op Enabler C: wij zetten in op het gebruik van open source en het beschikbaar stellen van open data en (gebruiks)informatie.)

De overheid stelt hoge eisen aan de transparantie van overheidsorganisaties. We willen dat overheidsinformatie en software zoveel mogelijk voor iedereen beschikbaar en toegankelijk is. Gebruik van open standaarden en het beschikbaar stellen van gegevens als open data draagt hieraan bij en geeft ook andere partijen dan de overheid de mogelijkheid om hierop diensten te ontwikkelen.

Vanuit de maatschappij komt steeds meer vraag naar hoe de overheid werkt en hoe bijv. beslissingen tot stand komen. Door als overheid open te zijn waar dit mag, wordt de informatiepositie van klanten versterkt, wordt publiek/private samenwerking gefaciliteerd en neemt het vertrouwen in de overheid toe.

Implicaties:

1. Open standaarden zijn de norm (conform Forum Standaardisatie).
2. T.a.v. open data:
  - a. Alle gegevensverzamelingen die maatschappelijk of economisch waardevol zijn en waarvoor geen beperkingen vanuit wetgeving of hun classificatie gelden worden als open data beschikbaar gesteld.
  - b. Bij het ontwerpen en implementeren van bronregistraties wordt rekening gehouden met beschikbaarstelling daarvan in de vorm van open data.
  - c. Open data wordt beschikbaar gesteld conform standaarden van het Forum Standaardisatie, bij voorkeur ook betekenisvol (als Linked Open Data) en geoptimaliseerd voor mobiele ontsluiting.

- d. Open data wordt ook kenbaar gemaakt op de daarvoor beschikbare publicatiekanalen zoals data.overheid.nl en het Nationaal Georegister voor geoinformatie.
3. T.a.v. werkwijze:
- Als overheid geven we inzicht in hoe we werken en om welke redenen bepaalde, ook geautomatiseerde, keuzes worden gemaakt.
  - Software wordt op een open manier ontworpen en ontwikkeld zodat meer mensen hier inzicht in hebben en de transparantie over hoe de systemen van de overheid werken te verhogen.
  - Er worden open platforms gebruikt waarop gegevens en softwarecode gedeeld worden. Publicatie van software als open source kan hierbij behulpzaam zijn.
  - Samenwerking waarbij betrokkenen actief worden geïnformeerd wordt vanaf de start gestimuleerd, bijv. via samenwerkingsplatforms.

Enabler B	Wij werken aan de integriteit, kwaliteit en consequente toepassing van data en algoritmen inclusief adequaat toezicht daar op.	Capabilities
Blz 25	<p>Ook de overheid gebruikt algoritmen en (big) data voor het nemen van haar besluiten, het leveren van diensten, en toezicht en handhaving. Als computerprogramma's gaan bepalen of iemand in aanmerking komt voor een vergunning, waar blijft dan nog de menselijke maat?</p> <p>Hoe weten we nog of dat besluit wel klopt? Ook met algoritmen tot stand gekomen besluiten moeten voldoen aan de eisen van de Algemene wet bestuursrecht. We onderzoeken hoe er adequaat toezicht op de integriteit van data en algoritmen mogelijk is. Dat hoort bij goed openbaar bestuur en versterkt het vertrouwen van burgers en ondernemers in de overheid.</p>	<p>Traceerbare totstandkoming van besluiten tot op het niveau van (transparantie over) algoritmes en data</p> <p>Van Algoritmes die een burger raken moet uitlegbaar zijn: Wettelijke grondslag Vertaling van wettekst naar algoritme Op basis van welke data Tot welk besluit het leidt</p> <p>Behoorlijk bestuur en motiveringsbeginsel</p> <p>Is dit een capability van de basisinfrastructuur? In ieder geval wel als de BI informatie gaat leveren (bijv. leeftijd)</p>
Blz 28	<p>We kijken naar de integriteit en uitlegbaarheid van de besluiten die op basis van algoritmen worden genomen. Hiervoor doen we een onderzoek naar de toepassing van algoritmen en de wenselijkheid deze openbaar te maken. We onderzoeken ook hoe er adequaat toezicht op de integriteit van algoritmen mogelijk is.</p>	<p>Geen extra capability</p>
Blz 28	<p>De overheid heeft een voorbeeldfunctie als het gaat om het gebruik van data. We maken een Nationale Data Agenda waarin staat wat de overheid in zijn geheel gaat doen om (nog) beter om te gaan met persoonsgegevens, open data en big data. We gaan bekijken hoe de analyse en het combineren van</p>	<p>NDA moet zodanig opgesteld worden dat duidelijk is welke capabilities dat van de BI vraagt.</p>

	overheidsgegevens ten goede kan komen aan beleidsvorming en het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. We gaan de mogelijkheden van big data beter benutten en kijken daarbij ook naar de rechten en waarden.	
Blz 33	Om burgers en ondernemers eigen regie op gegevens te geven zijn er aanpassingen noodzakelijk in de gegevenshuishouding van de overheid, in het bijzonder in de basisregistraties. De juistheid van gegevens is van groot belang en vraagt om actieve sturing.	Inzicht geven in welke gegevens de overheid heeft En welke organisatie verantwoordelijk is voor welke gegevens Consent: Correctierecht Zijn dit capabilities van de BI? In ieder geval voor de (basis)registraties. NB zie Gegevenslandschap
Gegevenslandschap	Gegevens bij de bron. Gegevens worden beheerd daar waar zij worden gemaakt: de bron. Dit is van groot belang voor de beheersing van de kwaliteit van de gegevens. Dit vraagt er niet alleen om dat de betreffende beheerders het informatiebeheer zelf hebben ingericht, maar ook dat zij inzake dit beheer onderling gaan samenwerken, op het gebied van betekenis, kwaliteit en beschikbaarheid van hun gegevens.	

Enabler C	Wij zetten in op het gebruik van open source en het beschikbaar stellen van open data en (gebruiks)informatie.	Capabilities
Blz 15	De mogelijkheden voor innovatie nemen toe als de overheid standaarden verplicht stelt en open data zoveel mogelijk gebruikt. We bekijken of dit ook voor opensource software van toepassing kan zijn. Daarmee stellen we zowel de publieke als de private sector beter in staat te innoveren. In hoofdstuk vier en vijf geven we aan hoe we dit gaan doen.	Standaardenbeheer
Blz 32	We willen dat overheidsinformatie en software zoveel mogelijk voor iedereen beschikbaar en toegankelijk is. Open data geeft ook andere partijen dan de overheid de mogelijkheid om hierop diensten te ontwikkelen. Open source software verhoogt de transparantie over hoe de systemen van de overheid werken en voorkomt dat we gebonden zijn aan één of enkele leveranciers.	Open data Open source

Blz 42	We streven ernaar gegevensverzamelingen van de overheid zoveel mogelijk als open data ter beschikking te stellen aan de samenleving zodat deze gegevens op meerdere plaatsen gebruikt kunnen worden. Om dat te bereiken gaan we het centraal open data portaal (data.overheid.nl) verder verbeteren en toegankelijker maken.	Herbruikbaarheid van data Kwaliteit van data Beschikbaarheid van data Standaardisatie van interfaces, syntax, semantiek
Blz 42	Open geodata hebben – vanwege hun brede toepassingsmogelijkheden – hun grote waarde voor de samenleving al volop bewezen. Daarom willen we de geobasisregistraties verder ontwikkelen en de wijze van beschikbaarstelling nog beter op de verschillende typen gebruikers afstemmen.	Geen nieuwe capabilities
Blz 42	Om als overheden minder afhankelijk te zijn van softwareleveranciers én om inzicht te geven in de wijze waarop bepaalde software is opgebouwd, stimuleren we het gebruik van open source software. Daartoe richten we een kennisnetwerk in en maken we handreikingen voor het publiceren van eigen software als open source software. Verder faciliteren we dat overheidspartijen meer volgens open source principes kunnen werken en maken we daarover afspraken met hen. Belemmeringen voor het gebruik of het vrijgeven van open source software nemen we zo veel mogelijk weg.	Ontwikkelp proces ingericht volgens opensource principes (inclusief onderhoud, verwerving etc.) Voorgestaan gebruik van open source moet MOGEN

Enabler D	Burgers en organisaties kunnen diensten op oefenomgeving testen.	Capability
Blz 38	We zetten in op veilige oefenomgevingen wa ondernemers de dienstverlening van de overheid kunnen test	Simulatie van interactie en resultaat Gebruikersfeedback tbv dienstverbetering

Enabler E	We maken het delen van data en functionaliteit binnen de overheid eenvoudig zodat de dienstverlening naadloos kan samenwerken.	Capability
		“eenvoudig maar niet onbeheerst’ Het is inherent complex, maar hoeft niet ingewikkelder dan nodig Wat gaat er mee bij delen van data in een omnichannelcontext/multidienstverlenercontext: Digitale identiteit Bevoegdheden/machtigingen dan wel consent Status (procescontext) Informatie

		Kan zowel vanuit burgerperspectief (wisselen van kanalen) als vanuit overheidsorganisatieperspectief (wisselen tussen en binnen organisaties)
p. 32	Om burgers en ondernemers eigen regie op gegevens te geven zijn er aanpassingen noodzakelijk in de gegevenshuishouding van de overheid, in het bijzonder in de basisregistraties. De juistheid van gegevens is van groot belang en vraagt om actieve sturing.	
p. 49	Informatie en dienstverlening voor burgers en ondernemers moet toegankelijk, veilig en betrouwbaar zijn. Daarover gaan we duidelijke afspraken maken. Daarnaast vraagt integrale dienstverlening om het delen van informatie en samenwerking tussen overheden onderling, met sectoren en met private partijen (bijvoorbeeld op het gebied van veiligheid, sociale zekerheid, onderwijs en zorg). Ook hiervoor zijn afspraken nodig. Onderdeel hiervan is een aantal basisafspraken voor het kunnen voeren van regie op de eigen gegevens door burgers en ondernemers. Daarnaast komt er een speciale standaardisatie-agenda waarin ook aandacht is voor toezicht en handhaving.	
Gegevenslandschap	Federatieve implementatie De verantwoordelijkheden voor het gegevenslandschap zijn federatief georganiseerd: decentraal waar kan, centraal waar het moet of wil. Dit draagt bij aan de kwaliteit, transparantie en toegankelijkheid van het gegevenslandschap. De consequentie is dat men op basis van gelijkwaardigheid met elkaar moet samenwerken om tot een gemeenschappelijk gegevenslandschap te komen.	
Gegevenslandschap	Processen en gegevens onderscheiden. Processen en gegevens zijn onderscheiden, maar wel verbonden aan elkaar. Door gegevens technisch te scheiden wordt de toegankelijkheid ervan mogelijk gemaakt. Maar door gegevens inhoudelijk te blijven verbinden aan hoe zij tot stand kwamen, blijft het mogelijk de kwaliteit te kennen en de transparantie te verzorgen. Door gegevens inhoudelijk te verbinden aan hun gebruiksprocessen, blijft het mogelijk	

	de kwaliteit en transparantie van dat gebruik op peil te houden.	
Banaan, blz. 11	<p>Samenwerkende uitvoerende overheid: Het leveren van diensten in logische samenhang, gepersonaliseerd, en zo eenvoudig mogelijk.</p> <p>De overheid hergebruikt primair de bestaande dienstverlening en werkt op basis van input en feedback van klanten (burgers, bedrijven maar ook via tussenpersonen zoals private dienstverleners) om haar dienstverlening te verbeteren.</p> <p>Daarbij maken de overheden gebruik van elkaars diensten en ontwikkelen zij nieuwe diensten vanuit een gezamenlijk perspectief (federatief model).</p> <p>De overheid ontsluit haar diensten waardoor derden integrale diensten aan burger en bedrijf kunnen leveren. Dit gaat verder dan bijvoorbeeld de intermediair voor belastingdienst. Hiermee maakt de overheid het mogelijk dat bijvoorbeeld burgerinitiatieven met minder rompslomp en effectiever gerealiseerd kunnen worden.</p> <p>(NB: verder uitgewerkt in Banaan, blz. 12)</p>	
Banaan blz. 15	<p>Afspraken boven standaarden boven voorzieningen: een consistente en integrale dienstverlening is geborgd in gezamenlijke afspraken en standaarden. Dit is belangrijker dan de technische voorzieningen die deze afspraken invullen.</p> <p>Primair kiezen we bij de (her)inrichting van de benodigde functies voor de digitale overheid voor afspraken en standaarden.</p> <p>Waar duidelijke voordelen te behalen zijn, of waar het inherent is aan de aard van de functie (bijvoorbeeld als een functie een duidelijk infrastructureel karakter heeft) kiezen we voorzieningen.</p> <p>Bij voorzieningen wordt voorkomen dat we zelf het wiel uitvinden en ze worden gebaseerd op zogenaamde best-practices (bijvoorbeeld Europese ontwikkelingen). Ook wordt hierdoor de aansluiting met de online platformen, waarop een steeds groter deel van het sociaaleconomische verkeer zich afspeelt vergemakkelijkt.</p> <p>Voorzieningen worden zelf onderscheiden in generieke (Algemeen geldend / door iedereen bruikbaar) en</p>	

	Gemeenschappelijk (waar alle leden van een gemeenschap gebruik van kunnen maken)	
--	--	--

Hieronder capabilities uit Common Ground die bij de Enabler hierboven horen

STANDAARD – Standaarden voor samenwerking

We werken samen met steeds meer partijen. Afspraken en standaarden zijn noodzakelijk om dit effectief, efficiënt en veilig te kunnen doen. Gebruik van standaarden zorgt dat mensen en applicaties effectief informatie met elkaar kunnen uitwisselen. Klanten van gemeenten hebben recht op voorzieningen die toegankelijk en begrijpelijk en voor iedereen bruikbaar zijn. Voor een groeiend aantal standaarden geldt dat gebruik wettelijk verplicht is. Daarnaast werken we als gemeenten samen aan het ontwikkelen van nieuwe open standaarden. Standaarden die gemakkelijk bruikbaar zijn, interoperabiliteit in de praktijk ondersteunen en innovatie mogelijk maken.

Implicaties:

1. We gebruiken en voldoen aan wettelijk verplichte standaarden zoals toegankelijkheidsrichtlijnen.
2. We stellen als gemeenten gezamenlijk functionele modellen en specificaties op.
3. We richten niet in op uitzonderingen maar op gemeenschappelijkheid.
4. Bij standaarden die niet wettelijk verplicht zijn, is afwijken mogelijk maar dit moet dan wel verantwoord worden ('comply or explain').
5. Landelijke catalogi, voorzieningen en bouwstenen worden gebruikt waar het verplicht is en zoveel mogelijk gebruikt waar het niet verplicht maar wel mogelijk is.
6. Opslag, ontsluiting en integratie van gegevens zijn gestandaardiseerd.
7. Logging en auditing zijn gestandaardiseerd (bijv. informatie over doelbinding).
8. We gebruiken open standaarden, waarbij de standaarden van Forum Standaardisatie leidend zijn.
9. Standaarden zijn zo eenvoudig mogelijk en in de praktijk gemakkelijk bruikbaar.
10. Naast generiek toepasbare standaarden kennen we ook standaarden die specifiek zijn voor een bepaalde taak of functie (bijv. voor gegevensuitwisseling binnen een sector)
11. Bij gebruik van API's hanteren we de API- en URI-standaarden die voor gemeenten als standaard zijn benoemd (nu bijv. de DSO-API strategie).
12. API's worden in een vastgesteld formaat beschreven (nu bijv. conform de 'OpenApi 3.0 Specification').
13. Bij beschrijving van API's worden ook authenticatiemogelijkheden en testfaciliteiten beschreven.
14. Informatiemodellen van gemeentelijke bronnen zijn opgesteld conform het 'Metamodel Informatie-modellen Gemeenten'.

Enabler F	We verbouwen onze processen en systemen om flexibel te kunnen ontwikkelen, exploiteren en in	Capability
p. 12	Faciliteren permanent bèta. Permanent beta beta verbouwen terwijl de winkel openblijft, het liefst burger of ondernemer dat merkt. We stimuleren methoden om snel, stapsgewijz en praktijkgerich veelal afkomstig uit het bedrijfsleven	

Hieronder capabilities uit Common Ground die bij de Enabler hierboven horen

COMPONENT-GEBASEERD – Geen silo’s maar componenten

In plaats grote complexe systemen met daarin alle gegevens en functionaliteit (‘silo-systemen’) werken we met een op componenten gebaseerd model waarin interactie, processen, integratie en gegevens functioneel gescheiden zijn. We gebruiken daarbij een “5-lagenmodel” waarbij iedere laag specifieke functionaliteiten kent die door componenten kan worden geleverd. Hiermee ontstaat de noodzakelijke onafhankelijkheid en flexibiliteit die nodig is voor gemeenten om voldoende wendbaar en innovatief te zijn.

Implicaties:

1. Componenten leveren conform de beschrijving van het type component:
  - a. de juiste functies
  - b. de juiste interfaces
  - c. ondersteuning van beschreven standaarden.
2. Componenten leveren functionaliteit conform het Gegevenslandschap 5-lagenmodel:
  - a. ze vermengen geen functionaliteit die in verschillende lagen is ondergebracht.
  - b. inhoudelijke gegevens worden opgevraagd en opgeslagen bij de bron .
  - c. ten behoeve van component specifieke functionaliteit mogen eventueel lokaal component-eigen gegevens worden opgeslagen.
  - d. voor interactie- en procesfunctionaliteit worden gegevens opgevraagd via API’s.
3. Componenten wisselen gegevens uit via beveiligde verbindingen waarbij continue monitoring en analyse plaatsvindt.
4. Componenten voldoen aan van toepassing zijnde standaarden rondom beveiliging, authenticatie, autorisatie en logging.
5. *Componenten communiceren bij voorkeur zonder tussenkomst van een centrale component. (??)*
6. Mobiele apps zijn gericht zijn op een specifiek stuk dienstverlening en worden ontworpen worden vanuit de vraag van eindgebruikers.
7. We streven naar standaardisatie van gemeentelijke processen met gebruik van gestandaardiseerde API’s en gegevensdiensten.

c. Bijlage: Buiten scope

In de laatste paragrafen van de bijlagen staan uitspraken en doelen uit de Agenda Digitale Overheid die buiten scope zijn voor de Gemeenschappelijke Overheidsarchitectuur, deze betreffen:

- Werkwijze en innovatie
- Te specifieke uitspraken
- Onderwijs en scholing

Buiten Scope: werkwijze en innovatie

Deze worden niet als aparte thema’s of epics opgenomen, maar gaan wel de werkwijze van betrokken organisaties beïnvloeden.

Thema	<p>Bij het ontwerpen van processen en interactie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maken we de interactie zo persoonlijk, betrouwbaar en gemakkelijk als mogelijk, • spreken wij burgers en organisaties, • houden we rekening met mensen die moeite hebben met lezen en schrijven, • houden we rekening met mensen minder digivaardig zijn.
Blz 26	Bij het ontwikkelen van wetgeving, beleid en voorzieningen willen we direct de ethische aspecten meewegen. We noemen dat: ethics by design.
Blz 32	Iedereen moet op een begrijpelijke en veilige manier met de overheid kunnen communiceren daarom dat onze diensten zo goed mogelijk aansluiten bij de wensen, verwachtingen en p

	van burgers en ondernemers. Daarom gaan we hen vragen met ons mee te denken over de kwaliteit van onze diensten. Zo neemt het vertrouwen in de digitale overheid toe.
Blz 38	Overheidsbreed maken we gebruik van de principes van 'Gebruiker Centraal' voor informatievoorziening en dienstverlening. Mensen die moeite hebben met lezen en schrijven gaan we actief betrekken bij de verdere ontwikkeling hiervan.
Blz 38	We zetten in op een overheidsbrede aanpak om ervoor te zorgen dat wat mensen verwachten in hun contact met de overheid – gemak, vertrouwen en een persoonlijke benadering – centraal staat. Daartoe werken we aan gemeenschappelijke uitgangspunten en afspraken: de interactiestrategie.
Blz 38	We stimuleren (de ontwikkeling van) gebruikersvriendelijke digitale producten en diensten die weinig 'digivaardigheid' vragen; zo willen we het mensen zo makkelijk mogelijk maken.
Blz 38	Ook gaan we structureel langjarig onderzoek doen naar veranderende wensen van burgers.

EPIC	Bij onderzoek en ontwikkeling kunnen voorzieningenbeheerders en projectuitvoerders eenvoudig kleine (commerciële) partners betrekken.
Blz 15	Innovaties kunnen helpen belangrijke maatschappelijke problemen op te lossen, zoals de toenemende zorgvraag. Daarom is het belangrijk extra geld te steken in innovatie en maken we – departementen, uitvoeringsorganisaties, gemeenten, provincies en waterschappen – elk jaar een innovatieagenda, samen met andere partners. Om innovatie te stimuleren bekijken we of het mogelijk is meer ruimte te creëren binnen de aanbestedingsregels. Zo willen we bereiken dat ook kleine marktpartijen en startups kunnen deelnemen aan gezamenlijke innovaties.
Blz 21	Kleine marktpartijen zijn voor innovaties zeer waardevol maar kunnen bij grote opdrachten vaak de financiële drempel voor deelname aan een aanbesteding niet halen. We bekijken of binnen de aanbestedingsregels ruimte kan worden gemaakt om de deelname van kleine marktpartijen beter mogelijk te maken.
Blz 21	We brengen de administratieve lasten voor bedrijven die voortvloeien uit het deelnemen aan een aanbesteding terug.

	Flexibel ontwikkelen
Blz 21	'Permanent' bèta betekent: continu verbouwen terwijl de winkel openblijft, het liefst zonder dat de burger of ondernemer dat merkt. We stimuleren het gebruik van methoden om snel, stapsgewijs en praktijkgericht te innoveren, veelal afkomstig uit het bedrijfsleven.

Thema	We gaan experimenteren met techniek XYZ... en toepassing ABC...
Blz 10	De modernisering van de basisinfrastructuur doen we in kleine, logische en beheerste stappen. Jaarlijks stellen we daarvoor een plan op. Continuïteit van dienstverlening staat daarbij voorop. Bij nieuwe eisen gaan we eerst een uitvoeringstoets doen. Tegelijkertijd innoveren we door nieuwe toepassingen uit te proberen.
Blz 16	Nieuwe technologieën en mogelijkheden zoals blockchain, datagedreven beleidsvorming en kunstmatige intelligentie kunnen helpen om de dienstverlening van en door de overheid te verbeteren. Veel overheidsorganisaties, zowel lokaal als landelijk zijn al actief met experimenten op dit vlak. De pilots die het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties doet, sluiten hierop aan. Ook zal het ministerie met zogeheten challenges gaan werken om op die manier vaker andere en nieuwe partijen te betrekken bij het innoveren. Voorbeelden hiervan zijn hackathons waarbij de overheid de deelnemers

	uitdaagt om met een innovatieve oplossing te komen, en het Startup-inresidence programma waarin we startups voor een periode aan de overheid verbinden om zelfstandig aan een verbetering van de dienstverlening te werken.
Blz 21	'Permanent' bèta betekent: continu verbouwen terwijl de winkel openblijft, het liefst zonder dat de burger of ondernemer dat merkt. We stimuleren het gebruik van methoden om snel, stapsgewijs en praktijkgericht te innoveren, veelal afkomstig uit het bedrijfsleven.
Blz 41	We starten een onderzoek naar het gebruik van automatische gezichtsherkenning en andere vormen van biometrische identificatie. Onderdeel hiervan is een experiment met het gebruik van identiteitsgegevens op een smartphone voor mensen die vaak internationale vliegvluchten maken. Daarnaast gaan we samen met de Vereniging Nederlandse Gemeenten en tien gemeenten diverse nieuwe digitale identiteitstoepassingen testen. Ook onderzoeken we digitale identificatie en verificatie en het eventueel gebruik van blockchain-technologie daarbij, gebaseerd op door individuen verstrekte gegevens.
Blz 49	We gaan aandacht geven aan de kwaliteit van digitale formele correspondentie tussen burger en overheid zodat deze voor iedereen begrijpelijk is. De gebruiksvriendelijkheid vergroten we door het inzetten van technieken als chatbots. Daarom is het belangrijk dat er meer aandacht komt voor de begrijpelijkheid van (digitale) brieven van de overheid. Burgers en ondernemers hebben de keuze hoe ze digitaal bereikbaar willen zijn. In de uitwerking blijven we ruimte geven aan de eigenheid van overheidsorganisaties. Hierover maken we overheidsbrede afspraken.

Buiten Scope: te specifieke processen / voorzieningen

Blz 41	De ICT-infrastructuur voor het aanvragen van paspoorten en identiteitskaarten gaan we vernieuwen. Vervolgens ontwikkelen we toepassingen voor het plaatsonafhankelijk aanvragen en hergebruiken van de pasfoto en andere biometrische gegevens bij verlies of diefstal van het identiteitsdocument. Deze vernieuwing willen we in 2020 gereed voor gebruik hebben.
Blz 42	De Basisregistratie Personen gaan we aanpassen aan nieuwe wensen en eisen die voortvloeien uit maatschappelijke en technologische ontwikkelingen. In het bijzonder richten we ons daarbij op het belang van de burger en ondernemer, en de verbetering van de dienstverlening. Hiermee beginnen we in 2019. Ook werken we samen aan de verbetering van de kwaliteit van de Basisregistratie Personen. Dit doen we door de Landelijke Aanpak Adreskwaliteit voort te zetten.
Blz 50	We zien dat programma's gebaseerd op standaarden als Standard Business Reporting bijdragen aan vermindering van administratieve lasten voor ondernemers en dat ze het zakendoen met de overheid makkelijker maken. We gaan daarom actief op zoek naar andere sectoren waarbij deze standaarden potentieel meerwaarde kunnen hebben en gaan het breder gebruik hiervan stimuleren.

Buiten scope: onderwijs en scholing

Iedereen moet kunnen meedoen

Samen met maatschappelijke organisaties en taalorganisaties zoals de Koninklijke Bibliotheek en de Stichting Lezen & Schrijven gaan we het huidige cursusaanbod om mensen wegwijs te maken in de digitale wereld verder ontwikkelen en ondersteunen. Om te bepalen of en hoe het huidige aanbod bij de bibliotheken versterkt kan worden, lopen er pilots om het bereik onder de doelgroep te vergroten. Succesvolle lokale initiatieven bij gemeenten kunnen ons en ook andere gemeenten helpen om gezamenlijk verdere stappen te zetten. Wij ondersteunen deze kennisuitwisseling.

Ook vanuit de private sector blijkt een grote betrokkenheid om mensen die moeite hebben in de digitale wereld te helpen met hun digitale vaardigheden. Enkele bedrijven willen graag samenwerken met de overheid om hieraan bij te dragen. Hiervoor kijken we, onder andere, naar

Datum
Januari 2019

Kenmerk
GO/ST/PL

de 'Good Things Foundation' in Groot-Brittannië. Dat is een publiek-private samenwerking waarbij private en semipublieke partijen op een laagdrempelige manier digitaal mindervaardigen ondersteunen. In Nederland kunnen ook woningcorporaties of wijkteams hierin een rol spelen.

In het nieuwe onderwijsprogramma voor primair en voortgezet onderwijs komt meer aandacht voor digitale geletterdheid en praktische vaardigheden om leerlingen beter toe te rusten voor de toekomst.

We gaan mensen bewust maken van het feit dat digitale vaardigheden opdoen en digitale 'weerbaarheid' belangrijk zijn.

De Tweede Kamer ontvangt voor eind 2018 een samenhangende aanpak voor digitale inclusie.